

วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร

อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประวัติ

วัดพระบรมธาตุไชยา ราชวรวิหาร

อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รวบรวมโดย

พระราชสุธรรมเมธี

(สังข์ ภูริปญฺโญ ป.ธ.๙)

เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุไชยา ราชวรวิหาร

ประวัติวัดพระบรมธาตุไชยา ราชวรวิหาร
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

❖ พระราชสุธรรมเมธี (สังข์ ภูริปญฺโญ ป.ธ. ๙) รวบรวม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๒

พิมพ์ครั้งที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๑-๑๗ ถนนมหาราช ท่าพระจันทร์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๒๑-๘๘๙๒, ๒๒๔-๘๒๑๔, ๖๒๓-๖๔๑๗
โทรสาร ๖๒๓-๖๔๑๗

คำปรารภ

❀ ❀ ❀

วัดพระบรมธาตุไชยา มีปูชนียสถานสำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย คือเจดีย์พระบรมธาตุไชยา เนื่องด้วยเมืองไชยา หรืออำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบัน ได้เป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนามาตั้งแต่โบราณกาลหลายยุคหลายสมัย นับแต่พระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทแบบอโศกได้มาประดิษฐานในประเทศไทยเป็นครั้งแรก เมื่อตั้งราชธานีอยู่ที่นครปฐม โดยการนำของพระโสภณเถระและพระอุตตรเถระ พร้อมด้วยคณะ แล้วแผ่ออกไปทางภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ตลอดจนมาถึงภาคใต้ มีที่ไชยาและนครศรีธรรมราชเป็นต้น ต่อมาพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานได้มาประดิษฐานในประเทศไทยเป็นครั้งที่ ๒ โดยมีกษัตริย์ราชวงศ์ศรีวิชัยได้แผ่อำนาจจากสุมาตรา มาตั้งนครหลวงที่ไชยา มีชื่อเรียกว่า นครศรีวิชัย หรือนครไชยา พระมหากษัตริย์ที่ทรงสร้างพระนครพระนามว่า **พระเจ้าธรรมเสตุ** เมื่อพระองค์ได้ทรงประกอบมูรธาภิเษกแล้วทรงสร้างพระนคร ทรงสร้างกำแพงเมือง มีคูล้อมรอบทั้งสี่ทิศ แล้วทรงสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง เช่น วัดพระบรมธาตุไชยา วัดแก้ว (วัดรัตนาราม) วัดหลง วัดนบ เป็นต้น แต่เนื่องด้วยกษัตริย์ราชวงศ์ศรีวิชัย นับถือพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน จึงได้นำเอาลัทธิมหายานนั้นมาเผยแพร่ด้วย ซึ่งมีพระพุทธเจดีย์ลัทธิมหายาน ที่ชาวศรีวิชัยสร้างไว้ปรากฏอยู่ คือพระบรมธาตุไชยา และพระมหาธาตุนครศรีธรรมราชองค์เดิม กับทั้งยังมีพุทธรูป รูปโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระพิมพ์ดินดิบอีกเป็นจำนวนมาก ในระยะกาลต่อมาประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ พระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ได้แผ่เข้าสู่ประเทศไทย ตั้งสำนักเผยแผ่อยู่ที่นครศรีธรรมราช

กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงแห่งสุโขทัย ทรงทราบกิตติศัพท์ของพระสงฆ์ลังกาวงศ์ก็ทรงเลื่อมใส จึงทรงอาราธนาพระสงฆ์ลังกาวงศ์นั้นไปยังสุโขทัย ตั้งแต่นั้นมา พระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ก็เจริญรุ่งเรือง และเป็นที่นับถือมาเป็นศาสนาประจำชาติไทยจนถึงปัจจุบันนี้

วัดพระบรมธาตุไชยา ได้มีมาแล้วหลายยุคหลายสมัย คือเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป แล้วกลับฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ในพื้นที่เดียวกัน อาจจะเป็นเหตุเพราะภัยธรรมชาติบ้าง ภัยข้าศึกบ้าง การบูรณปฏิสังขรณ์มีในสมัยใดบ้าง ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด ตามสันนิษฐานแสดงว่า พระบรมธาตุไชยาได้รับการบูรณะตกแต่งเพิ่มเติมหลายครั้ง เท่าที่มีหลักฐานปรากฏว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว เจ้าคณะเมืองไชยา ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง และต่อมาก็ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ทั้งองค์เจดีย์ พระบรมธาตุ พระอุโบสถ พระวิหารหลวง พระวิหารคด และอื่น ๆ อีกหลายครั้ง จนถึงปัจจุบันนี้

ประวัติวัดพระบรมธาตุไชยา ทางวัดได้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้นโดยสังเขป เพื่อเป็นการศึกษาและค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ และเพื่อเป็นที่ระลึกแก่สาธุชนที่มานมัสการพระบรมธาตุไชยา หวังว่า ท่านผู้อ่านทั้งหลายคงจะได้รับประโยชน์จากหนังสือนี้ตามสมควร.

พระราชสุธรรมเมธี (สังข์ ภูริปญฺโญ ป.ธ. ๙)
เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุไชยา
๑๖ มกราคม ๒๕๔๕

สารบัญ

❀ ❀ ❀

วัดพระบรมธาตุไชยา ราชวรวิหาร
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

❀❀❀

วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๕๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เดิมเป็นวัดราษฎร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ มีนามว่า วัดพระธาตุไชยา และต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลื่อนฐานะวัดพระธาตุไชยาขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร และพระราชทานนามใหม่ว่า **"วัดพระบรมธาตุไชยา"** เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ วัดพระบรมธาตุไชยานี้ ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไชยา ประมาณ ๒ กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากสถานีรถไฟไชยาไปทางตะวันตก ประมาณ ๑ กิโลเมตร และตั้งอยู่ห่างจากถนนทางหลวงแผ่นดินสาย เอ ๔๑ ไปทางตะวันออก ประมาณ ๒ กิโลเมตร

วัดพระบรมธาตุไชยานี้ มีเนื้อที่ ๔๒ ไร่ ๑ งาน หน้าวัดหันไปทางทิศเหนือ จดถนนรักษ์นรกิจ ทิศใต้และทิศตะวันตกจดคลองไชยา ทิศตะวันออกจดถนนหลวง อาณาเขตแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส

๑. **เขตพุทธาวาส** มีกำแพงแก้วล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ก็แล ด้านทิศเหนือและทิศใต้ มีกำแพงยาว ๑๒๗ เมตร ทิศตะวันออก

และทิศตะวันตกมีกำแพงยาว ๖๖ เมตร ภายในเขตพุทธาวาส ประกอบด้วย องค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา พระวิหารคดหรือระเบียงพระเวียนพระเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหารหลวง พระพุทธรูปศิลาทรายแดง ต้นพระศรีมหาโพธิ์และพลับพลาที่ประทับ

๒. **เขตสังฆาวาส** อยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตก ประกอบด้วย กุฏิพระสงฆ์อยู่อาศัย กุฏิวิปัสสนากรรมฐาน ศาลาการเปรียญ โรงเรียนปริยัติธรรม ศาลาบูรพาจารย์ ห้องสมุด และหอฉัน ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีโรงเรียนวัดพระบรมธาตุไชยา สอนชั้นเด็กเล็ก ถึงชั้นประถมปีที่ ๖ ด้านทิศตะวันออก มีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา.

❖❖❖

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นวัดที่เก่าแก่มาก สังเกตได้จากโบราณวัตถุโบราณสถานที่ยังปรากฏอยู่ ทำให้ทราบได้ว่า วัดนี้มีมานานหลายยุคหลายสมัย คือตั้งขึ้นแล้วร้างไป แล้วกลับฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ในพื้นที่เดียวกัน ดังต่อไปนี้

๑. **สมัยทวาราวดี** มีพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่เท่าคน และย่อมกว่าเหลืออยู่ในบริเวณ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ คือพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดสูง ๑๐๔ ซ.ม. หน้าตักกว้าง ๗๔ ซ.ม. ทำด้วยศิลาลักษณะประทับบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ทั้งสองวางหงายซ้อนกัน ขมวดพระเกศาเป็นต่อมขนาดโต อุษณีย์ปรากฏไม่ชัด ไม่มีอูรณา จีวรบางแนบพระองค์ มีแต่ขอบที่ห่มคลุมอังสะซ้าย อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ปัจจุบัน ประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา พระพุทธรูปประทับยืน ซึ่งประทับยืนบนฐานบัว ลงรักปิดทองทั้งองค์ จีวรห่มคลุม ปลายจีวรตัดตรง รัดประคดมีลวดลาย

ไม่มีพระรัศมี เม็ดพระเกศากลมใหญ่ ทำด้วยศิลา ขนาดสูง ๑๔๒ ซ.ม. ปัจจุบัน ประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ด้วยเหตุนี้ ทำให้เชื่อถือได้ว่า วัดนี้ หรือสถานที่แห่งนี้ มีมาแล้วตั้งแต่สมัยทวาราวดี คือระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐-๑๒๐๐

๒. **สมัยศรีวิชัย** มีองค์เจดีย์พระมหาธาตุแบบศรีวิชัย (หรือที่เรียกกันว่า แบบอินโดชวานีส ในทางโบราณคดี) ปรากฏอยู่เป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ โดยมิได้รับการดัดแปลง เว้นแต่ตอนส่วนยอดเพราะได้หักพังลงมาและหายสาบสูญไป จึงทำใหม่ เป็นศิลปะแบบไทย และยังมีรูปสำริดของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ขนาดใหญ่ สวยงามเป็นชิ้นเอกของประติมากรรมสมัยนี้ ปัจจุบัน เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และมีองค์ขนาดย่อม ตลอดถึงที่ทำด้วยศิลาอีกหลายองค์ มีมากกว่าในสถานที่ใดในประเทศไทย รวมทั้งเศษหักพังของโบราณวัตถุสมัยเดียวกันอีกหลายชิ้น ดังนั้น ทำให้เชื่อได้ว่า วัดนี้มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยศรีวิชัย คือระหว่าง พ.ศ. ๑๒๐๐-๑๕๐๐ ด้วย

๓. **สมัยสุโขทัย** มีพุทธศิลป์เป็นแบบสกุลช่างนครศรีธรรมราช โดยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ มีหลักฐานปรากฏว่ามีใบพัทธสีมาคู่แฝดปรากฏอยู่รอบ ๆ เขตพระอุโบสถเดิมของวัด ทำให้เชื่อได้ว่า สมัยนี้ก็มีการปรับปรุงวัด หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ในสมัยสุโขทัย ซึ่งพ้องกับสมัยนครศรีธรรมราชนั้น วัดนี้ยังคงมีอยู่

๔. **สมัยกรุงศรีอยุธยา** มีหลักฐานปรากฏมากมายกว่าสมัยใด คือ พระพุทธรูป เป็นพระพุทธรูปศิลาทรายแดง มีมากมายอย่างไม่น่าเชื่อ มีขนาดโตมากกว่าคนธรรมดา ลงมาถึงขนาดเท่าคนและย่อมกว่า แสดงให้เห็นศรัทธาหรือความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาอย่างสูงสุดในสมัยนั้นในสถานที่แห่งนี้

๕. **สมัยกรุงธนบุรี** แม้จะมีระยะสั้น แต่ก็เชื่อว่า วัดนี้ยังคงเจริญ

รุ่งเรืองอยู่ โดยจะเห็นได้จากศิลาจารึกที่ใกล้ ๆ กัน แสดงถึงการทำนุบำรุงพุทธศาสนาในถิ่นนี้ทั่ว ๆ ไป แต่ว่าโบราณวัตถุที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีนี้มีน้อย และแบบที่สร้างขึ้นคงเหมือนแบบสมัยอยุธยานั่นเอง

๖. **สมัยกรุงรัตนโกสินทร์** สันนิษฐานว่า วัดพระบรมธาตุไชยานี้คงจะรวมอยู่ในบรรดาสิ่งที่ถูกทำลาย โดยพวกพม่าข้าศึกในสมัยรัชกาลที่ ๑ จนกระทั่งร้างไปในที่สุด ได้มาค้นพบและบูรณะขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๕ โดย**พระชยาภิวัฒน์สุภัทรสังฆปาโมกข์** เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว เจ้าคณะเมืองไชยา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๔๕๓ เป็นวัดที่ฟื้นคืนมาอีกครั้งหนึ่ง การบูรณะที่สำคัญคือตกแต่งองค์พระบรมธาตุเจดีย์ แล้วฉาบปูนผิวบาง ๆ ทั่วทั้งองค์พร้อมทั้งเสริมยอดที่หักหายไป มีการสร้างพระวิหารหลวงขึ้นใหม่ในที่เดิม บนฐานเดิม และสร้างวิหารคดรอบบริเวณล้อมองค์พระเจดีย์และพระวิหารหลวง ยกพระพุทธรูปที่เกลื่อนกลาดอยู่ เข้าไปประดิษฐานในพระวิหารคดเสียใหม่จนเป็นที่เรียบร้อย ปริมณฑลพระวิหารคดที่ยกขึ้นในครั้งนั้น แคบเข้ามากกว่าของเดิมเพียงเล็กน้อย

ความสำคัญของวัด

ความสำคัญของวัดพระบรมธาตุไชยา อยู่ที่พระบรมธาตุไชยา ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และเป็นพุทธสถานเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ที่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสมัยศรีวิชัยไว้ได้อย่างสมบูรณ์ วัดพระบรมธาตุไชยาจึงเป็นวัดที่มีความสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาวไชยาและสุราษฎร์ธานีมานานนับแต่โบราณกาล ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญแก่วัด ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ และยกฐานะวัดเป็นพระอารามหลวงดังต่อไปนี้

ประกาศกรมศิลปากร

กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ

❀ ❀ ❀

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ กรมศิลปากรได้จัดทำบัญชีโบราณสถานทั้งหลายที่มีอยู่ในประเทศสยามขึ้นไว้ส่วนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.	วัดพระมหาธาตุ	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเวียง
๒.	วัดเวียง	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเวียง
๓.	เขาสายสมอ	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเวียง
๔.	วัดหลง	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเวียง
๕.	วัดแก้ว	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเลม็ด
๖.	เขาน้ำร้อน	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเลม็ด
๗.	วัดใหม่ชลธาร	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเลม็ด
๘.	วัดป่าเลไลย์	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลเลม็ด
๙.	วัดโท	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลทุ่ง
๑๐.	วัดจำปา	อำเภอเมืองไชยา	ตำบลทุ่ง
๑๑.	วัดศรีวิชัย	อำเภอท่าข้าม	ตำบลพุนพิน
๑๒.	เขาพระนารายณ์	อำเภอท่าข้าม	ตำบลพุนพิน
๑๓.	เมืองเวียงสระ	อำเภอบ้านนา	ตำบลเวียงสระ
๑๔.	ภูเขาขรม	อำเภอบ้านนา	ตำบลนาสาร

กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๙

วิจิตรวาทการ

อธิบดี

ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี[๑]

สำเนา

❀ ❀ ❀

ตราครุฑ

ที่ ๓๖๔๘/๒๔๙๙ กระทรวงวัฒนธรรม

๒๘ สิงหาคม ๒๔๙๙

เรื่อง การบูรณะพระบรมธาตุและวัดพระธาตุไชยา

เรียน พ.ต.อ.พัฒน์ นีลวัฒนานนท์ ส.ส.จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อ้างถึง หนังสือที่ ๑๙๑/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๙๙

ตามหนังสือของท่านที่อ้างถึงข้างต้น กราบเรียนท่านนายกรัฐมนตรี ขอให้ดำเนินการบูรณะพระบรมธาตุและวัดพระธาตุไชยาให้แล้วเสร็จทันงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เพื่อให้สมกับที่ท่านนายกรัฐมนตรีรับเป็นผู้อุปถัมภ์ ดังที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้ตอบมายังท่านโดยหนังสือที่ ๓๖๐/๐๔๙๖ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๙๖ นั้น

ขอเรียนว่า ภายหลังที่ท่านได้ขอให้ยกวัดพระธาตุไชยา ขึ้นเป็นอารามหลวง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกเป็นพระอารามหลวงเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๔๙๑ แล้ว ท่านนายกรัฐมนตรีได้มอบให้กระทรวงวัฒนธรรมช่วยเหลือดำเนินการบูรณะเป็นลำดับมา รวมที่ช่วยเหลือในการบูรณะจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๙ คิดเป็นเงิน ๔๑๘,๐๐๐ บาท

---

[๑] จากเอกสารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๙๙ คณะรัฐมนตรีได้มีมติตามข้อเสนอของท่านนายกรัฐมนตรีให้รับเอาการบูรณะพระบรมธาตุ และวัดพระธาตุไชยา เข้าไว้ในโครงงานบูรณะปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนาด้วย ๑ แห่ง ในจำนวน ๑๔ แห่ง และมอบให้คณะกรรมการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ดำเนินการสืบไป ซึ่งตรงตามความประสงค์ของท่านแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

วิเชียร แพทยาคม

(หลวงวิเชียรแพทยาคม)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก

สำเนา

❀❀❀

ตราครุฑ

ที่ ๙๘/๒๕๐๐ กระทรวงวัฒนธรรม

๗ มีนาคม ๒๕๐๐

เรื่อง ขอยกฐานะวัดพระธาตุไชยาเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกและขอเปลี่ยนชื่อ

เรียน พ.ต.อ.พัฒน์ นีลวัฒนานนท์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือกราบเรียนท่านนายกรัฐมนตรี ขอให้เลื่อนฐานะวัดพระธาตุไชยาขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดราชวรวิหาร รายละเอียดแจ้งอยู่แล้ว และขอให้เปลี่ยนชื่อใหม่เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้นด้วยนั้น

ท่านนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้กระทรวงวัฒนธรรมพิจารณา และกระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการตามระเบียบ และได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลื่อนฐานะวัดพระธาตุไชยาเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร และให้นามว่า "วัดพระบรมธาตุไชยา" ตั้งแต่วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ แล้ว

จึงเรียนมาเพื่อทราบ กระทรวงวัฒนธรรมได้แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อแจ้งให้เจ้าอาวาสและเจ้าคณะจังหวัดทราบแล้ว

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

สุชีพ ปุญญานุภาพ

(นายสุชีพ ปุญญานุภาพ)

เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

หมายเหตุ วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหารนี้ ขอยกครั้งแรกพร้อมกับวัดธรรมบูชาที่บ้านดอน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๔๙๑ ให้เป็นเพียงพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญทั้ง ๒ วัด

สิ่งสำคัญภายในวัดพระบรมธาตุไชยา

❀❀❀

พระบรมธาตุไชยา เป็นพุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัย สร้างตามลัทธิมหายานประมาณ พ.ศ. ๑๓๐๐ ในสมัยที่อาณาจักรศรีวิชัยกำลังรุ่งเรือง และได้แผ่อำนาจปกคลุมตลอดแหลมมลายูจนถึงเมืองไชยา ตั้งอยู่ระหว่างพระอุโบสถกับพระวิหารหลวงในบริเวณกึ่งกลาง ล้อมรอบด้วยพระระเบียงคดทั้ง ๔ ด้าน ฐานพระบรมธาตุขุดเป็นสระกว้างประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ลึกประมาณ ๖๐-๗๐ เซนติเมตร จนเห็นฐานเดิมก่อสร้างด้วยอิฐโบกปูน ซึ่งก่อนหน้าที่จะบูรณะในสมัยพระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) ฐานพระบรมธาตุฝังจมอยู่ต่ำกว่าระดับพื้นดิน ปัจจุบันมีน้ำขังอยู่โดยรอบฐานตอลดปี บางปีในหน้าแล้งรอบ ๆ ฐานพระบรมธาตุจะแห้ง และมีตาน้ำพุขึ้นมาจนชาวบ้านพากันแตกตื่น และถือว่าเป็นน้ำทิพย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถแก้โรคภัยต่าง ๆ ได้ ต่อมาทางวัดได้ใช้ปูนซีเมนต์ปิดตาน้ำนั้นเสีย

เจดีย์พระบรมธาตุไชยา มีลักษณะเดียวกันกับเจดีย์แบบศรีวิชัย และเป็นเจดีย์องค์เดียวในปัจจุบันซึ่งอยู่ในสภาพสมบูรณ์ องค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา มีความสูงจากฐานใต้ดินถึงยอดสุด ๒๔ เมตร ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จ ขนาดฐานวัดจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาว ๑๓ เมตร จากด้านเหนือถึงด้านใต้ยาว ๑๘ เมตร

องค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เป็นทรงสี่เหลี่ยมจตุรมุขย่อมุม มุขด้านหน้าหรือด้านตะวันออกเปิด มีบันไดขึ้นสำหรับให้ประชาชนเข้าไปนมัสการพระพุทธรูปภายในเจดีย์ เมื่อเข้าไปภายในจะเห็นองค์

พระเจดีย์กลวง เห็นผนังก่ออิฐแบบไม่สอปูนลดหลั่นกันขึ้นไปถึงยอด มุขอีกสามด้านทึบทั้งหมด ที่มุมฐานมีเจดีย์ทิศเหนือเจดีย์บริวารตั้งซ้อนอยู่ด้วย หลังคาทำเป็นสามชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป แต่ละชั้นประดับวงโค้งขนาดเล็กและสถูปจำลอง ๒๔ องค์ เหนือขึ้นไปเป็นส่วนยอดซึ่งซ่อมแปลงในรัชกาลที่ ๕ โดยขยายยอดให้สูงขึ้น เริ่มแต่บัวคอระฆังซึ่งทำเป็นดอกบัวขนาดใหญ่ องค์ระฆังมีลักษณะเป็นรูป ๘ เหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์ บัวกลุ่ม และปลียอด ตามลำดับ เฉพาะปลียอดเดิมหุ้มด้วยเงิน เหนือปลียอดประดับด้วยฉัตรทองปรุ ๓ ชั้น ฉัตรนี้ของเดิมทำด้วยเงินหุ้มทองคำหนัก ๘๒ บาท ๓ สลึง ต่อมาถูกคนร้ายลักไป ทางวัดจึงทำใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ด้วยทองวิทยาศาสตร์ขึ้นประดิษฐาน แทน ปัจจุบันได้ทำฉัตรทองคำขึ้นประดิษฐานใหม่แล้ว

ลวดลายประดับเจดีย์ที่น่าสนใจคือ ลวดลายที่ซุ้มจรนำหรือซุ้มวงโค้งรูปเกือกม้า (กุฑุ) ซึ่งประดับส่วนหลังคาพระบรมธาตุสลับกับรูปสถูปจำลอง เดิมใช้วิธีสลักในแผ่นอิฐเป็นรูปหน้าคน มีลายรูปมกรหรือหน้ากาลประดับ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการบูรณะเจดีย์พระบรมธาตุครั้งใหญ่ มีการซ่อมแปลงซุ้มเหล่านี้ด้วยปูนปั้น ลวดลายที่ปรากฏในปัจจุบัน จึงเป็นลายเก่าผสมใหม่อย่างเห็นได้ชัด พระยาธนกิจรักษาได้พรรณนาถึงลักษณะเจดีย์พระบรมธาตุไว้ในหนังสือจดหมายเหตุระยะทางเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ ในนามสักขี เมื่อตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๘ ดังนี้ ***"พระธาตุองค์นี้เป็นเจดีย์ย่อมกว่าที่เมืองนครศรีธรรมราช และฐานอยู่ต่ำกว่าพื้นดิน เป็นฐานสี่เหลี่ยม มีน้ำขังอยู่รอบฐาน แต่ก่ออิฐถือปูนไว้เป็นเขื่อนกันไว้โดยรอบ บนฐานมีซุ้มปั้นลาย ซุ้มด้านหน้ามีพระพุทธรูปแลตราแผ่นดินรัชกาลที่ ๔ ด้านหลังเป็นเทพพนม ด้านข้างเป็นช้าง ๓***

เศียรและนกยูง มีรูปสิงห์รูปเหรารูปผีเสื้อ ดูลายเก่าทับลายใหม่ปนกัน ตอนบนเป็นพระเจดีย์กลม ยอดปลีหุ้มทองคำ มีฉัตร ๓ ชั้น"

เจดีย์พระบรมธาตุ ตั้งอยู่กลางลานล้อมรอบด้วยระเบียงคด ที่มุมลานมีเจดีย์รายรวม ๔ องค์ พื้นลานระหว่างเจดีย์ถึงระเบียงคดเดิมปูด้วยอิฐหน้าวัว เมื่อปฏิสังขรณ์ใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีเมนต์ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินเผา

ลักษณะการก่อสร้างของเจดีย์พระบรมธาตุไชยานี้ แม้ว่าจะมีขนาดไม่ใหญ่นัก แต่ลักษณะการก่อสร้างค่อนข้างประณีต การก่ออิฐเป็นองค์เจดีย์ไม่ได้ใช้ปูนสอ ลักษณะอิฐมีเนื้อแกร่งแบบอิฐเผาด้วยไฟแรง จะเห็นได้ว่า แม้อิฐที่นำมาซ่อมแซมสมัยหลัง ผุเปื่อยไปแล้ว แต่อิฐเดิมยังอยู่ในสภาพดี เมื่อก่ออิฐเป็นองค์เจดีย์แล้ว คงมีการขัดถูปรับรอยให้เหลี่ยมเสมอกัน และได้นำศิลามาใช้ในส่วนที่สำคัญแทนอิฐ เช่น วงกรอบซุ้มประตู และยอด การทำลวดลายประดับ เข้าใจว่าเมื่อก่ออิฐเป็นรูปร่างแล้ว จึงลงมือสลักลวดลายและขัดทั่วทั้งองค์ให้เรียบร้อย ลวดลายดังกล่าวอาจปล่อยไว้เช่นนั้น หรืออาจลงรักปิดทองก็ได้ เนื่องจากได้พบรอยรักและทองอยู่บนแผ่นอิฐหลายแห่ง

การบูรณปฏิสังขรณ์

พระบรมธาตุไชยา ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยใดบ้าง ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่นอนชัด ตามทางสันนิษฐานแสดงว่า พระบรมธาตุไชยาได้รับการตกแต่งเพิ่มเติมซับซ้อนกันหลายครั้ง ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คงจะมีการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา และได้เปลี่ยนยอดเจดีย์ทิศหรือยอดเจดีย์บริวารเป็นหินทรายสีแดง โดยทำเป็นหน้าเทวดาจตุรพักตร์ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

ครั้งที่ ๒ อยู่ในสมัยที่พระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) เป็นเจ้าคณะเมืองไชยา อยู่ที่วัดโพธาราม ตำบลพุมเรียง มีตำนานว่า ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๘ มีชายหนุ่มคนหนึ่งอายุ ๑๕-๑๖ ปี รูปร่างแคระและผอม โซเซ นุ่งห่มผ้าขาวเป็นประจำ ไม่ปรากฏหลักฐานบ้านเดิมอยู่ที่ใด ได้มาพักอาศัยที่วัดหัวเขา อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ช่วยทำงานวัดทั่วไป วันหนึ่งขณะแผ้วถางบริเวณวิหารและเจดีย์ที่รกร้างเนื่องจากถูกวาตภัย บังเอิญทำขื่อตกลงมาแล้วได้จัดการนำขึ้นไปตั้งไว้ตามเดิมโดยไม่มีผู้ใดช่วยเหลือ เรื่องนี้เป็นที่น่าอัศจรรย์ ทำให้ชาวบ้านพากันนับถือชายหนุ่มคนนี้ และเรียกว่าตาปะขาวนุ้ย (นุ้ย แปลว่าเล็ก) นางคงแก้ว บ้านตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปค้าขายทางเรือในแถบนั้น ครั้นทราบเรื่องแล้วก็รับตาปะขาวนุ้ยให้มาอยู่ที่วัดดอนสะท้อน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตาปะขาวนุ้ยก็ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัดดอนสะท้อนอีก จนเป็นที่เรียบร้อย

วันหนึ่ง ตาปะขาวนุ้ยพูดขึ้นว่า วัดพระบรมธาตุไชยา ถูกทอดทิ้งให้รกร้างมาช้านานแล้ว อยากจะทำการบูรณปฏิสังขรณ์สักที ประชาชนชาวไชยา มีชาวบ้านวัดนบเป็นต้น ได้ทราบข่าว ต่างคนก็มีความยินดี จึงชวนพรรคพวกประมาณ ๑๐ คน มีนายแจ้ง นางแดง นางพลัก และนางยอง เป็นต้น ไปรับตาปะขาวนุ้ยมา ในระหว่างการเดินทางมานั้น เกิดมีอภินิหารหลายครั้ง เช่น เมื่อเดินทางถึงบ่อหินหรือป่าไสเพชร ตาปะขาวนุ้ยถามผู้ที่เดินทางมาด้วยกันว่า หิวไหม ถ้าหิวจะหาอาหารมาให้รับประทาน แล้วเดินเข้าไปในป่าแล้วนำอาหารมาให้บริโภค แต่หามีใครบริโภคไม่ เขาจึงนำกลับไปไว้ตามเดิม เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นเช่นนั้น ทุกคนก็มีความเห็นว่าเป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ จึงมีความเชื่อมั่นในอภินิหารนั้นยิ่งขึ้น ครั้นเดินทางมาถึงบ้านวัดนบ

ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา) จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตาปะขาวนุ้ยก็พักอาศัยอยู่ที่บ้านนายสังข์ นางหีต แล้วพูดขึ้นว่า จะขอพบหลวงแขวงคล้ายในวันรุ่งขึ้น มีคนนำไปพบหลวงแขวงคล้าย และได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านหลวงแขวงคล้ายนั่นเอง ในระหว่างที่พักอยู่นั้น เขาได้ช่วยรักษาโรคให้ชาวบ้านหายหลายราย ด้วยวิธีการรดน้ำมนต์ และให้ดื่มน้ำมนต์เท่านั้นจนเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนมากยิ่งขึ้น ต่อมาอีก ๒-๓ วัน ได้ชักชวนหลวงแขวงคล้ายพร้อมด้วยชาวบ้านในแถบนั้นหลายคน ไปตรวจดูพระบรมธาตุ ขณะที่เดินทางไปนั้นตาปะขาวนุ้ยได้หายตัวไป ชาวบ้านที่เดินไปด้วยคิดจะกลับบ้าน แต่หลวงแขวงคล้ายพูดว่าเรามาแล้วก็ควรไปให้ถึงสถานที่นั้น เมื่อเดินทางไปใกล้จะถึงเจดีย์พระบรมธาตุ ได้ยินเสียงตาปะขาวร้องเรียกอยู่บนเจดีย์พระบรมธาตุ

ประชาชนที่อยู่ใกล้วัดพระบรมธาตุ ได้ทราบข่าวก็พากันมาที่วัดพระบรมธาตุนั้นเป็นจำนวนมาก เมื่อตาปะขาวนุ้ยลงจากเจดีย์แล้วพูดว่า จะไปเอามีดพร้าหัวงอที่บ้านนายกลับมาให้ โดยที่ตาปะขาวนุ้ยไม่มีความรู้จักคุ้นเคยกับนายกลับนี้เลย แต่เมื่อบุคคลที่ไปเอามีดพร้าหัวงอ ก็ปรากฏว่า มีดพร้าหัวงอก็มีจริงตามคำบอกเล่าทุกอย่าง ครั้นตาปะขาวนุ้ยได้มีดพร้าหัวงอแล้วพูดขึ้นว่า นี่เป็นพร้าหัวงอของเรา แล้วก็เริ่มโค่นต้นไม้และตัดเครือเถาต่าง ๆ มีเถาตำแย เป็นต้น บางครั้งยังได้นำเอาเถาตำแยเที่ยวฟาดให้ถูกคนอื่น แต่ไม่มีใครคันเลย แม้บนต้นไม้มีตัวต่อ แตน ที่แตกรังลงมา ไม่ทำอันตรายแก่ผู้ใดเลย ตาปะขาวได้แสดงอภินิหารให้ประชาชนเห็นเป็นที่น่าอัศจรรย์ ตอนเย็นกลับมาพักอาศัยที่บ้านหลวงแขวงคล้ายอีก ประชาชนได้ทราบข่าวสิ่งที่น่าอัศจรรย์ดังนั้น ก็พากันมาแสดงความเคารพนับถือมากขึ้น และมาขอน้ำมนต์มิได้ขาด ตาปะขาวนุ้ยได้เป็นผู้นำในการปราบต้นไม้และเครือเถาต่าง ๆ

ที่รกรอบบริเวณเจดีย์ ใช้เวลา ๑ เดือน จึงเสร็จเรียบร้อย ด้วยความสามารถทำงานได้ผลดี และมีคุณวิเศษต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้ว

ในการปฏิสังขรณ์จะต้องมีทรัพย์ หลวงแขวงคล้ายถามว่า จะได้ทรัพย์ที่ไหนมาบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุ ตาปะขาวนุ้ยบอกว่าทรัพย์มีอยู่แล้วตรางหนึ่ง (หมายความว่า ๑ เล่มเกวียน) เขากรุฝังไว้ที่หน้าพระบรมธาตุ มีอิฐหน้าวัวปิดอยู่ข้างบน ๓ แผ่น ถ้าขุดขึ้นมาจะมีเหตุร้าย เพราะเรามีบุญน้อย ไม่สามารถจะปกครองหรือห้ามปรามได้ แต่ชาวบ้านรบเร้ามากจึงจำเป็นต้องขุด มีคนมาดูเป็นจำนวนมากยังไม่ทันพบสมบัติ ก่อนจะขุดนั้น ตาปะขาวนุ้ยและหลวงแขวงคล้ายพร้อมกับพรรคพวกอีกประมาณ ๓๐ คน ก็ได้มาถึงวัดพระบรมธาตุ ตาปะขาวนุ้ยเข้าไปในวิหารหลวง ยืนข้างพระพุทธรูปด้านทิศใต้เพ่งดูมาที่ทิศตะวันออกอยู่ครู่หนึ่งแล้วออกมา เอาไม้ขีดลง บนพื้นดินหน้าพระวิหารหลวงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส แล้วบอกให้ขุดที่ตรงนั้น เมื่อคนขุดลงไปได้ ๓ ศอกเศษ ก็พบกรุที่ปิดด้วยอิฐหน้าวัว ๓ แผ่น กรุนั้นที่บุคคลเห็นแล้วบอกเล่ากันว่า กว้างประมาณ ๑ เมตร สี่เหลี่ยมจัตุรัส ทำด้วยอิฐดินเผา พอเริ่มรื้ออิฐขึ้นมาเท่านั้น ยังไม่รู้ภายใต้อิฐนั้นมีอะไรบ้าง คนก็เบียดเสียดกันตกลงไปในหลุมได้รับบาดเจ็บ ตาปะขาวนุ้ยได้แกว่งกิ่งโพธิ์เพื่อไล่คนให้ออกไป บังเอิญกิ่งไม้ไปถูกศีรษะภิกษุแตกเลือดไหล ตาปะขาวนุ้ยรักษาให้ด้วยน้ำมนต์ แต่คราวนี้ไม่หาย ถูกเจ้าอาวาสตำหนิ ส่วนพรรคพวกพระภิกษุรูปนั้นได้รุมกันทำร้ายตาปะขาวทันใดนั้นเอง นายแทนบ้านเจะแก ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้ามาอุ้มตาปะขาวนุ้ยออกจากสถานที่นั้นพาไปพักที่บ้านของตน ฝ่ายประชาชนพากันกลับบ้านของตน ๆ ต่อมาอีก ๒-๓ วัน ทางศาลจังหวัด (ขณะนั้นศาลตั้งอยู่ตำบลพุมเรียง เรียกว่า เมืองไชยา)

ให้นำตัวตาปะขาวและพวกไปชำระความ หลวงแขวงภาพกับหลวงแขวงคล้ายเป็นผู้นำส่ง ศาลตัดสินจำตรวนตาปะขาวนุ้ยอยู่ ๒-๓ วัน แล้วจึงได้รับการปลดปล่อย ส่วนพรรคพวกไม่มีใครถูกลงโทษเลย ต่อจากนั้นตาปะขาวนุ้ยก็หายสาบสูญไป การขุดทรัพย์ก็ยุติเพียงเท่านั้น หาได้มีการขุดต่อไปไม่ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

ครั้งที่ ๓ มีการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๔๕๓ พระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) วัดโพธาราม ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา เมื่อดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว เจ้าคณะเมืองไชยา ได้ชักชวนเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ มาช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ ขณะนั้นมีแม่ชีดำ อายุประมาณ ๗๐ ปีเศษ ได้มาอีก ไม่ทราบว่ามาจากที่ใดดูท่าทางแข็งแรง ได้มาเข้ากับพรรคพวกของหลวงแขวงคล้ายอีก คราวนี้ได้จัดการปลูกโรงครัวและสถานที่พักขึ้นที่วัดพระบรมธาตุ มีประชาชนพากันมาดูมากยิ่งกว่าตาปะขาวอีก แต่โดยมากเป็นผู้หญิง ทั้งสาวแก่แม่ม่าย คนแก่คนเฒ่า ได้นำสิ่งของเข้าโรงครัวทำอาหารเลี้ยงกัน และพักผ่อนหลับนอนอย่างสบาย นับว่าคนเหล่านั้นได้เป็นกำลังในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเป็นอย่างดียิ่งอีกครั้งหนึ่ง การบูรณะในครั้งนั้น พระชยาภิวัฒน์ และเจ้าอาวาสหลายวัดมาช่วย โดยออกกำลังแรงงานในการก่อสร้าง แม่ชีดำและพรรคพวกเป็นฝ่ายจ่ายทรัพย์และเลี้ยงดู ต่อมาไม่นาน แม่ชีดำเกิดความขัดแย้งกับพระชยาภิวัฒน์ (หนู) ความทราบถึงเจ้าเมืองไชยา ท่านสั่งให้จับตัวแม่ชีดำกับพรรคพวกไปขังไว้ที่พุมเรียง แล้วให้หลวงแขวงทำการสืบสวนอยู่ ๒-๓ วัน เห็นว่าไม่มีความผิดจึงให้ปล่อยตัวไป จากนั้นแม่ชีดำก็หายสาบสูญไป เมื่อแม่ชีดำหายไปแล้ว การบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุก็ดำเนินไปด้วยดีอย่างรีบเร่งจนเสร็จ

อนึ่ง การบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระบรมธาตุครั้งนี้ ได้ขุดพบพระพุทธรูปสำริดแบบศรีวิชัยองค์หนึ่ง จากฐานเจดีย์พระบรมธาตุ ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ เซนติเมตร สูง ๑๑.๓ เซนติเมตร พระชยาภิวัฒน์เก็บรักษาไว้ตลอดมาจนมรณภาพ และได้ขุดพบซากเตาเผาอิฐนอกกำแพงพระระเบียงหลายเตา

ในการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระบรมธาตุครั้งนั้นเสร็จแล้ว ท่านเจ้าคุณพระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) ได้ทำรายงานการบูรณปฏิสังขรณ์เสนอต่อพระยามหิบาลบริรักษ์ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลชุมพร ดังนี้ :-

❀ ❀ ❀

สำเนาการทำรายงานการปฏิสังขรณ์ พระธาตุเมืองไชยา

(สำเนา)

วัดพระธาตุเมืองไชยา

วันที่ กันยายน รัตนโกศินทรศก ๑๒๙

อาตมาภาพ พระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว เจ้าคณะเมืองไชยา ขอประทานทำรายงานการปฏิสังขรณ์พระธาตุเมืองไชยา ยื่นยังท่านพระยามหิบาลบริรักษ์ ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลชุมพร มีข้อความดังจะกล่าวต่อไปนี้ :-

ประวัติของพระบรมธาตุ

๑. พระบรมธาตุ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุ ในอำเภอพุมเรียง เมืองไชยาเก่านี้ เป็นของเก่า สร้างตั้งแต่ครั้งโบราณช้านานมาหลายร้อยปีแล้ว จนไม่มีผู้ใดอาจสามารถทราบได้ว่า ใครเป็นผู้สร้างไว้แต่ครั้งไหน ที่สุดจะสืบให้ได้แต่เพียงว่า เมื่อพระบรมธาตุองค์นี้ชำรุดลงแล้ว ใครเป็นผู้ปฏิสังขรณ์ เมื่อครั้งไหนบ้าง ก็ยังไม่ได้ความ การที่สืบสาวหาเรื่องราวของเก่า ๆ ที่ไม่ได้ความดี ๆ นั้น เป็นเพราะด้วยผู้ที่ได้ทำการก่อสร้างไว้ในครั้งแรก ทั้งผู้ปฏิสังขรณ์ในชั้นหลัง มักไม่จารึกจดหมายบอกเหตุไว้ให้ได้หลักฐาน ครั้นกาลล่วงเลยมาช้า ๆ นาน ๆ เช่นนี้ ก็ไม่มีใครสามารถอาจจะจดจำไว้ได้อยู่เองเป็นเหตุเช่นนี้ การสืบหาหลักฐานเรื่องราวต่าง ๆ จึงไม่สามารถจะทราบได้ดี คิดดูก็น่าเสียดายชื่อเสียงของท่านผู้ที่ทำการใหญ่โตไว้เป็นหลักฐานถึงเพียงนี้

อันพระบรมธาตุองค์นี้ ถึงหากแม้ว่าเป็นองค์ไม่สู้ใหญ่นักก็ดี และทั้งอยู่ในเมืองเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเป็นเมืองห่างไกลกับกรุงก็ดี แต่ถ้าพิเคราะห์การงานต่าง ๆ ที่ทำลงไปไว้ ก็จะต้องเห็นว่าผู้ที่สร้างขึ้นไว้คงเป็นผู้ที่มีกำลังพาหนะและบารมีมากมาย จึงอาจทำการสำเร็จได้ เพราะการงานที่ทำลงไว้นั้นเป็นการใหญ่เกินกว่ากำลังสามัญชนทำ ทั้งทำโดยประณีตบรรจง เป็นหลักฐานมั่นคงทุกอย่าง ดังจะได้นำวิธีทำตามที่สังเกตได้มากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย (เพราะถ้าไม่ได้กล่าวเสียในครั้งนี้ต่อไปกว่าจะได้ทราบวิธีทำการช่างโบราณในสิ่งนี้อีกก็นาน ราวชำรุดลงครั้งหลัง เหตุนี้ถึงแม้ว่าจะยืดยาวสักหน่อยก็น่าจะกล่าวไว้) เพื่อเป็นแนวทางสนใจของช่างต่าง ๆ และเพื่อเปรียบเทียบความคิดอ่านและล่วงเห็นและความสามารถอย่างไรของช่างโบราณ เท่าที่ได้สังเกตนั้นคือ

เมื่อเวลาที่แก้ไขสิ่งแตกพังได้สังเกตดูวิธีแรกก่อสร้างประดิษฐาน ขึ้นนั้น ดูไม่ได้ใช้ปูนเป็นบายสอผูกอิฐเลย ช่างที่ทำพระเจดีย์นี้ คงจะล่วงเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านจึงไม่ได้ใช้ปูนเป็นบายสอ สู้ป่นอิฐให้ละเอียดใส่ตามระหว่างแผ่นอิฐเต็มอย่างใช้ปูน ตกลงว่าใช้อิฐป่นเป็นบายสอ แต่ก็แข็งตัวได้ดี เห็นได้ในที่หมิ่น ๆ ไม่หลุดและเคลื่อนได้ง่าย ๆ หรือตอนแรก ๆ จะมีของเหนียวเจือปน แต่เดี๋ยวนี้ของเหนียวนั้นจะหมดอายุเสีย แต่ถึงอย่างนั้นไม่ว่าที่ตรงไหน ถ้ามีรากไม้เบียดเบียนทำให้แตกแล้ว มักไม่ได้เป็นอันตรายเท่าใด ใช้บายสออย่างนี้ทนดีกว่าปูนมาก เว้นแต่ทำยากเท่านั้น

อิฐที่เผานั้น เผาแก่ไฟและทน ดุจกระเบื้องตุ่มที่เผาสุกดี อิฐเหล่านี้อายุยืนจริง ๆ บรรดาอิฐที่มีผู้ใดเอาเข้าซ่อมแซมในชั้นหลัง ๆ ผุไปแล้ว แต่อิฐเดิมยังมั่นคงอยู่ เห็นได้ว่า ในต่อไปนับร้อย ๆ ปี หรือยิ่งกว่า อิฐนี้ก็อาจทนอยู่ได้ดี

วิธีก่อ เมื่อจะเอาอิฐเข้าก่อ รอยปรับถูกันจะได้เหลี่ยมเสมอดี นอกจากนี้ยังได้เอาศิลามาใช้แทนอิฐในที่สำคัญ ๆ ที่มียอดเป็นต้น ที่ต่อของศิลาต่อศิลานั้น ยังใช้ศิลาเป็นแกนอีก ส่วนลวดลายที่มีในครั้งแรกนั้นไม่ได้พอกปั้นด้วยปูนเลย ควรมีลวดลายในที่ใด ก็ขุดอิฐสลักเอาในเนื้ออิฐเมื่อก่อเสร็จทีเดียว (ไม่ได้ปั้นลายเมื่อดินเปียกแล้วเผาเลย)

เมื่อครั้งแรก เห็นจะก่อเสร็จแล้วลงมือสลักลวดลาย และขัดทั่วทั้งองค์ให้หายเงื่อนอิฐและหายขรุขระ (บางแห่งขัดจนถึงไส้อิฐ) และเมื่อขัดแล้วคงจะปล่อยไว้ดูอย่างนั้นเสียคราวหนึ่ง หรืออาจจะลงรักปิดทองทันที เพราะยังได้เห็นรักและทองติดอยู่เนื่องกับอิฐหลายแห่ง ซึ่งส่อให้เห็นได้ว่า ในชั้นแรกคงจะไม่ได้ใช้ปูนเลย ต่อมาได้มีผู้เอาปูนเข้าปฏิสังขรณ์มาก่อนบ้างแล้ว ราวไม่ต่ำกว่าสองครั้ง (ครั้งนี้ไม่นับ)

รูปของพระธาตุ

องค์พระเจดีย์อยู่บนฐาน แต่ฐานในเวลาชำรุดถูกดินถมขึ้นมาเสียราว ๒ ศอก สูงตั้งแต่เชิงฐานที่สุดถึงยอดที่เหลือประมาณ ๑๐ วาเศษ ความกว้างของฐาน ๔ วา ๒ ศอก ยาว ๕ วา ตอนต่อจากพื้นขึ้นไปถึงหอระฆัง (คือองค์) ลดชั้นมีหน้ามุขหน้าบัน และมีบราลีทุก ๆ ชั้น แต่บราลีมักทำเป็นรูปเจดีย์เล็ก ๆ ตลอดทรวดทรงของพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุองค์นี้ มักมีผู้ชมว่าสง่างามกว่าที่อื่น ซึ่งได้พบเห็นมา แม้ว่าไม่สูงไม่ใหญ่ก็จริง แต่วิธีลดหลั่นชั้นเชิงชดช้อย

กำแพงพระระเบียง ๔ เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ๑๙ วา กำแพงชั้นนอกยาว หน้า ๕๐ วา กว้าง ๒๗ วา สูง ๓ ศอก ตามระเบียงมีพระพุทธปฏิมากร หน้าตัก ๒ ถึง ๔ ศอก ทำด้วยศิลาทั้งแท่งเกือบทั่วไป ล้อมรอบพระธาตุ นับได้ในเวลาชำรุดราว ๑๘๐ องค์ (เพราะต้องคิดประสมที่แตกหัก) พระพุทธปฏิมาที่กล่าวนี้ คนเมืองนี้เรียกว่า “พระเวียน”

ในระหว่างพระเวียนจนถึงฐานพระเจดีย์ เห็นว่าเดิมจะปูด้วยอิฐหน้าวัวตลอดไป เพราะยังมีเหลืออยู่บ้าง และในระหว่างนี้เจดีย์เล็ก ๆ ที่พังเสียแล้วหลายยอด ยังดีอยู่ ๑ ยอด นอกบริเวณนี้ ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้มีวิหาร เรียกว่า วิหารปาก (หรือวิหารป๊าก) แต่ชำรุดถึงกับเหลือแต่พระพุทธปฏิมากร ๑ องค์ พระองค์นี้ทำด้วยศิลาแดงทั้งองค์ ทำเป็นสะดุ้งมาร หน้าตักวัดได้ ๗ ศอก สูงพอสมส่วน

ส่วนพระวิหารต่าง ๆ ก็มีหลายแห่ง วิหารซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ของพระธาตุนี้ เรียกว่าวิหารหลวง ล้ำเข้ามาในระเบียง ในวิหารนี้มีพระพุทธปฏิมากรใหญ่ ๆ หน้าตักราว ๔ ศอกโดยมาก รวมทั้งใหญ่และน้อย นอกกำแพงชั้นนอกทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีโบสถ์พราหมณ์

พระพุทธปฏิมากรและรูปต่าง ๆ คือ รูปพระโพธิสัตว์ รูปพระอิศวร ซึ่งพระเจ้าน้องยาเธอเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ได้นำเข้าไปเก็บไว้ที่กรุงเทพฯ ทิศตะวันตกของพระบรมธาตุ มีพระอุโบสถอีก ๑ หลัง ติดต่อออกไปจากกำแพงพระระเบียง (ที่ชำรุดทรุดโทรมไปแล้วเพียงไรจะได้อธิบายต่อไป ในข้อ ๒)

ว่าด้วยการชำรุด

๒. น่าเสียดายที่ของหลักฐานดังกล่าวมาแล้วนั้น มาชำรุดทรุดโทรมไป ยอดพระเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น หักพังลงมาถึงหอระฆัง ลวดลายซึ่งเป็นของละเอียดก็ทำลายเสียโดยมาก เครื่องที่ทำให้ชำรุดไปเร็วก็คือไม้ต่าง ๆ มีโพธิ์ ไทร เป็นต้น งอกขึ้นตามระหว่างอิฐทำให้แตกแยะ หลังคาระเบียงพระเวียน ปกคลุมไปด้วยหญ้าและเถาวัลย์ ในลานพระบรมธาตุกำแพงชั้นใน ซึ่งปูด้วยอิฐหน้าวัวนั้นชำรุดแตกหัก กำแพงชั้นนอกนั้นหักพังลงเสียทั้งหมด พระเจดีย์เล็กใหญ่ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในบริเวณพระบรมธาตุนั้นชำรุดไป ๔ ใน ๕ วิหารหลวงและวิหารต่าง ๆ ก็ดุจเดียวกัน พระพุทธปฏิมากรทั่วไปในบริเวณพระบรมธาตุนี้ แตกหักออกเป็นท่อน ๆ บั้น ๆ ที่ยังเป็นองค์ดี มีอยู่บ้างก็แต่ที่ทำด้วยศิลา (มักใช้ศิลาโดยมาก) ในบริเวณพระบรมธาตุทั่วไปซึ่งต้นไม้และเถาวัลย์ต่าง ๆ ขึ้นปกคลุมอยู่ดังนี้ ควรนับว่าหลายปีมาแล้วที่ปราศจากผู้รักษาตกแต่งปฏิสังขรณ์ จนต้นไม้โตขึ้น วัดผ่าศูนย์กลางขนาด ๖-๗ นิ้วฟุตก็มี เมื่อได้เห็นเข้าก็นึกเสียดายว่า ของอย่างนี้ยากที่จะมีขึ้นได้ก็เมื่อมีอยู่แล้วก็ไม่น่าให้เสื่อมสูญไป จึงได้ชวนพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พร้อมใจกันกระทำปฏิสังขรณ์

การปฏิสังขรณ์ใหม่

๓. การปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุนี้ อาตมาภาพได้ลงมือจับทำการมาตั้งแต่เดือนมีนาคม ศก ๑๑๕ ถึง ศก ๑๒๙ นี้ นับได้ ๑๔ ปีเศษ การที่ทำเสร็จไปคือ พระเจดีย์ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น ได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นตามเค้าเดิมของเก่าบ้าง ได้ดัดแปลงไปให้แปลกไปบ้าง ได้เพิ่มเติมขึ้นใหม่บ้าง ที่เพิ่มเติมจากของเก่าบ้างนั้น คือ ได้ต่อบัวคอระฆัง และขยับยอดให้สูงขึ้นไป ๑ แห่ง กับได้ทำฉัตรใส่ยอด คือทำเป็น ๓ ชั้น ก้านและใบฉัตรภายในรองด้วยเงินแล้วหุ้มด้วยทองคำ ทองที่เหลือจากหุ้มฉัตร ยังได้หุ้มตลอดลงมาถึงลูกแก้วและปลี สิ้นทองคำหนัก ๘๒ บาท ๓ สลึง ต่อนั้นลงมา ได้ปิดด้วยทองคำเปลวตลอดคอระฆังและบัว

ฐานที่จมดินอยู่นั้น ได้ขุดเป็นสระลงไปถึงเชิงเดิมอีก ๒ ศอก กว้าง ๑ ศอกเศษ โดยรอบ แล้วก่อด้วยอิฐโบกปูน เพื่อจะได้ดูให้เห็นตลอดถึงเชิงเดิม สิ้นสงสัย นอกจากนั้น ได้ทำลายรากโจทย์ของไม้ออกเสียแล้วเอาอิฐมาก่อเสริมโบกปูนตลอดไป ส่วนลวดลายต่าง ๆ ได้จัดทำเพิ่มเติมขึ้นใหม่เกือบทั้งสิ้น

ในระเบียงพระเวียน เดิมใช้เสาไม้แก่น ที่ทำใหม่ก่อด้วยอิฐ หลังคามุงกระเบื้องเปลี่ยนเครื่องใหม่ตลอด ฝาผนังหรือกำแพงชั้นในและพื้นอาสน์ตามที่พระเวียน ได้ซ่อมแซมและโบกปูนใหม่ ในลานระหว่างพระระเบียงกับพระธาตุ ได้ปูด้วยอิฐปูนสะเม็นเต็ม แล้วเสร็จในเดือนสิงหาคม ศก ๑๒๙ นี้ เจดีย์เล็ก ๆ ได้ก่อใหม่บ้าง ตกแต่งของเก่าบ้าง หลายยอดแล้วเสร็จ แต่ได้ก่อพระเจดีย์สวมพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่กล่าวแล้วนั้น ๑ ยอด สูง ๙ วาเศษ พระพุทธปฏิมากรตามระเบียงพระเวียนตลอดไปในพระวิหารหลวง ทั้งที่อยู่ในพระเจดีย์

ต่าง ๆ พวกพุทธศาสนิกชนได้ชวนกันตกแต่งของเก่าบ้าง สร้างใหม่บ้าง รวมทั้งสิ้นเป็น ๒๑๘ องค์ ได้ปิดทองแล้ว กับได้หล่อหอระฆังขึ้นใหม่ ๑ ยอด สูง ๑๘ ศอก แล้วเสร็จ ได้เรี่ยรายทองเหลืองส่งไปหล่อระฆังที่กรุงเทพฯ โดยขนาดปากกว้าง ๑ ศอกเศษ มาไว้ ๑ ใบ

สวนกำแพงชั้นนอก ได้ก่อด้วยอิฐขึ้นใหม่ ทำเป็นร่องคล้ายลูกกรงสูง ๓ ศอก โบกปูนเสร็จ ซุ้มประตูกำแพงชั้นนอก เดิมทำเป็นช่องกูปได้เปลี่ยนทำเป็นยอด

พระวิหารหลวง กว้างวา ยาววา เครื่องไม้ต่าง ๆ ต้องทำใหม่ หลังคาลดอกไก่ ๒ ชั้น ใส่ช่อฟ้านาคสะดุ้ง มุงหลังคาด้วยกระเบื้องสงขลา ที่หน้าจั่วสลักลายดอกไม้เทศ พื้นประดับด้วยกระจกสีต่าง ๆ ตามลวดลายปิดด้วยทองคำเปลว ฝาผนังของวิหารนี้ โดยรอบได้โบกปูนใหม่ตลอดไป

ว่าด้วยผู้ที่อุดหนุน

๔. การที่จัดทำสำเร็จไปได้เพียงนี้ โดยได้รับความอุดหนุนจากท่านข้าราชการและราษฎรผู้มีจิตศรัทธาโดยมาก เมื่อแรกลงมือทำในการนี้มี พระศรีราชสงครามรามภักดี (ช่วย) ปลัดเมืองไชยาคนเก่ากับภรรยาหลวงวิชิตสงคราม (เขียน) เป็นต้น ช่วยในการนี้โดยเต็มกำลัง ทั้งพระอธิการวัดต่าง ๆ คือ พระปลัดเสือ วัดสพ พระเริก วัดไชธารา (บางน้ำจืด) พระชู วัดเวียง พระหีต วัดดอนพต พระกลับ วัดท่าม่วง ก็ได้มาช่วยระดมกันออกแรงทำ ส่วนเงินใช้จ่ายในการนี้ทั่วไปทุกอย่าง ตั้งแต่ลงมือทำจนนับว่าสำเร็จไปเพียงนี้ สิ้นเงิน ๑๑,๓๕๗ บาท ทองคำหนัก ๘๒ บาท ๓ สลึง ส่วนเงินและทองเหล่านี้ โดยท่านผู้มีจิตศรัทธาออกตลอดทั้งเจ้านายและข้าราชการอีกราษฎรทั่วไป ดังรายนามและนามแจ้งอยู่ในบัญชีรายละเอียดหมายเลขที่นั้นแล้ว และ

ยังมีผู้ลงขันลับ ๆ ซึ่งมิได้มีรายชื่อไว้ก็มี โดยมากรวมเป็นจำนวนเงิน ... บาท กับทองคำหนัก ... บาท ครั้นมาเมื่อปี ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งการใหญ่ๆ ได้จัดทำเสร็จไปแล้วนั้น ส่วนราษฎรผู้ที่ได้เกื้อกูลในการนี้โดยมากได้ชักชวนกันให้มีการสมโภชพระบรมธาตุเสียครั้งหนึ่ง ได้มีการมหรสพ ๓ วัน ๓ คืน เพื่อให้เป็นการครึกครื้นของราษฎร และได้นิมนต์พระสงฆ์นั่งเรียงรอบพระระเบียงสวดมนต์สมโภชแล้วถวายอาหารบิณฑบาตทั้ง ๓ วัน แล้วได้มีเครื่องไทยทาน มีผ้าไตร เป็นต้น ถวายพระสงฆ์ในงานนี้ทั่วทุก ๆ รูป

การที่ต้องทำต่อไป

๕. ส่วนการที่จะต้องทำต่อไป มีวิหารต่าง ๆ ซึ่งยังไม่ได้ปฏิสังขรณ์อยู่บ้างหลายอย่าง แต่ที่จำเป็นก็คือ พระอุโบสถ ๑ หลัง การที่จะปฏิสังขรณ์ต่อไปให้แล้วเสร็จทุกสิ่งนั้น คงจะเปลืองเวลาอยู่อีกหลายปีจึงจะนับว่าสำเร็จ ส่วนสิ่งที่จะจัดขึ้นใหม่ต่อไปนั้น เมื่อเห็นว่ามีผู้ศรัทธาอุดหนุน จะควรทำสิ่งใด เพิ่มเติมขึ้น จะได้จัดทำต่อไป

รายงานการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุไชยา ของพระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว มีต้นฉบับเพียงเท่านี้

ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๗๒ เนื่องด้วยเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ ตรงกับวันศุกร์ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะโรง เวลา ๑๔.๐๐ น. ได้มีฝนตกหนักเกิดอสนีบาต (ฟ้าผ่า) ถูกยอดพระบรมธาตุชำรุดเสียหายเล็กน้อย ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๒ ทางวัดได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์อีกโดยขัดล้างทำความสะอาดให้หมดคราบน้ำและสิ่งสกปรก แล้วฉาบปูนซีเมนต์เกือบทั่วทั้งองค์เจดีย์ เว้นแต่ส่วนลวดลายบางส่วนเท่านั้น

ในระยะกาลต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๙ ยอดฉัตรถูกโจรกรรมลอกเอาทองออก ทางวัดได้จัดทำขึ้นใหม่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับของเก่า แล้ว

จัดให้มีงานสมโภชพิธียกฉัตรพระบรมธาตุไชยา เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ งานนี้มีความสนุกสนานพอสมควร

ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติเงินงบประมาณแผ่นดินในคราวฉลองครบรอบ ๒๕ พุทธศตวรรษ บำรุงพระบรมธาตุไชยา โดยได้ซ่อมแซมปรับปรุงส่วนเล็ก ๆ น้อย ๆ และทาสี มีงานฉลองระหว่าง วันที่ ๑๒-๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ รวม ๗ วัน ๗ คืน และได้สร้างกำแพงแก้วล้อมรอบเขตพุทธาวาสทั้งหมด เสร็จใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ส่วนกำแพงวัดรอบนอกสร้างได้เฉพาะซุ้มประตู

ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับงบประมาณพิเศษ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินบำเพ็ญพระราชกุศลประกอบพระราชพิธีวิสาขบูชา ณ วัดพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ จึงลาดปูนซีเมนต์ทั่วพื้นที่ภายในกำแพงแก้วบูรณะเจดีย์พระบรมธาตุ เช่น ทำความสะอาดและทาสี และสร้างพลับพลาที่ประทับเนื่องในงานพระราชพิธีนั้นขึ้นหลังหนึ่งด้วย

ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๒ การบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในรัชกาลปัจจุบัน รัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า เจดีย์พระบรมธาตุไชยาเป็นปูชนียสถานและโบราณสถานสำคัญของชาติ นับตั้งแต่การบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ก็มีการบูรณปฏิสังขรณ์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ได้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา จึงให้กรมศิลปากรและทางวัดดำเนินการบูรณะซ่อมแซมรักษาอย่างถูกวิธีให้มั่นคงถาวรและสง่างามสมเกียรติ กรมศิลปากร จึงมอบหมายให้กองสถาปัตยกรรมและกองโบราณคดีร่วมกันดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา ที่ชำรุดตั้งแต่ฐานจนถึงยอด เป็นการซ่อมแซมของเก่าที่มีอยู่เดิมให้คงสภาพดี ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ คือ

พื้นฐานโดยรอบพระเจดีย์ เดิมได้ขุดเป็นเหมือนสระเล็ก ๆ แล้วโบกปูนและทำผนัง การบูรณะได้ขยายขนาดของสระให้กว้างออกไปทั้งสี่ด้าน สกัดผิวคอนกรีตพื้นเดิมออกแล้วเทคอนกรีตเสริมเหล็กซึ่งผสมน้ำยากันซึม เพื่อความสะดวกในการสูบน้ำล้างทำความสะอาด ส่วนพื้นที่มีรูน้ำซึมออกมาได้เทคอนกรีตยกขอบให้สูง ประมาณ ๒๐ ซ.ม. ปากบ่อกว้าง ๓๐x๓๐ ซ.ม.

ฐานเขียงชั้นล่างที่รองรับองค์เจดีย์ ลักษณะเป็นฐานย่อเก็จและเจดีย์ทิศทั้งสี่ เรือนธาตุองค์เจดีย์พระบรมธาตุและซุ้มทิศ เรือนยอดมุขเก็จและรูปสถูปจำลองบนเรือนยอดทุกชั้น บัวอาสนะปากระฆัง และองค์ระฆังบัลลังก์และปล้องไฉน ที่มีผิวชำรุดเป็นบางส่วน การบูรณะได้ขัดล้างผิวปูน ทำความสะอาดให้หมดคราบน้ำและสิ่งสกปรก สกัดปูนที่ชำรุดและเสื่อมคุณภาพออก แล้วฉาบปูนใหม่ให้เรียบตามรูปทรงเดิมพร้อมทั้งทำส่วนที่หักหายไปขึ้นใหม่ตามแบบของเดิมทุกประการ พร้อมกันนี้ได้ซ่อมแซมกรอบประตูตลอดจนบานประตูด้านหน้าด้วย

ยอดเจดีย์บางส่วนหุ้มด้วยทองแดงปิดทอง สภาพทองแดงที่หุ้มอยู่ชำรุด มีคราบสนิมจับ ได้ทำความสะอาดขัดสนิมตัดส่วนที่ชำรุดออกใช้แผ่นทองแดงใหม่แทนที่ โดยตกแต่งรอยต่อให้ประสานกันสนิทตามลักษณะเดิม เมื่อดำเนินการบูรณะซ่อมแซมเจดีย์พระบรมธาตุ ตั้งแต่รากฐานจนถึงยอด เสร็จเรียบร้อยแล้วได้ทำความสะอาดผิวเจดีย์แล้วทาสี ส่วนที่เป็นลวดลายและยอดเจดีย์ซึ่งบุทองแดงนั้น เช่นบัวอาสนะใต้ปากระฆังบนปลีปล้องไฉนและลายซุ้มประตูทางเข้าภายในองค์เจดีย์ได้ลงรักปิดทองคำเปลว ๑๐๐ % ทั้งหมด

ส่วนยอดฉัตรที่สร้างไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นั้น ได้นำลงมาเก็บรักษาไว้ แล้วนำฉัตรของเดิมที่ชำรุดด้วยการถูกโจรกรรมลอกทองมาบูรณะซ่อมแซมใหม่ เพื่ออัญเชิญขึ้นประดิษฐานตามแบบอย่างมาแต่

โบราณกาล โดยได้มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์ และทองคำร่วมสมทบด้วยเป็นจำนวนมาก

สุวรรณฉัตรที่ได้บูรณะซ่อมแซมเสร็จแล้วนี้ ลักษณะเป็นฉัตรฉลุโปร่ง ๕ ชั้น ประกอบด้วยทองคำหนักกว่า ๔๐ บาท เงินหนัก ๒๐๐ บาท นับว่า เป็นสุวรรณฉัตรที่ควรแก่อัญเชิญขึ้นประดิษฐานอยู่บนองค์เจดีย์พระบรมธาตุปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อสืบศรัทธาแห่งมหาชนในพระพุทธศาสนาต่อไปชั่วจิรัฏฐิติกาล ครั้นสร้างสุวรรณฉัตรเสร็จแล้ว ได้มีพิธียกสุวรรณฉัตรขึ้นประดิษฐานบนองค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

พระวิหารคด

พระระเบียงหรือพระวิหารคด โดยรอบเจดีย์พระบรมธาตุไชยาทั้งหมด มีแปลนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๓๙ เมตร สูง ๔ เมตร ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสกุลช่างไชยา ขนาดและปางต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๑๘๐ องค์ และมีพระเจดีย์ หอระฆัง รูปปั้นพระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) ผู้เป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุไชยา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระระเบียงนี้ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ หลังจากนั้น มีการบูรณะอีกเพียงเล็กน้อยบางสมัย พระระเบียงจึงได้ชำรุดทรุดโทรมลงตามกาลเวลา

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งหนึ่ง เริ่มด้วยการรื้อกระเบื้องหลังคา ไม้กลอน และระแนงออกหมด เสริมมีความมั่นคง โดยหล่อ ค.ส.ล. หุ้มด้วยอิฐเดิม ที่เสาระเบียง เสริมเสาเอ็นที่กำแพงโดยรอบ รื้อเสาเสริมที่มุมระเบียงออก หล่อคานรองรับที่พื้นบนกำแพงหัวเสา สร้างโครงไม้หลังคาใหม่ และมุงด้วยกระเบื้องดินเผา

ชนิดไม่เคลือบผนังกำแพงพระระเบียง กระเทาะปูนฉาบออกหมด แล้วฉาบด้วยปูนผสมน้ำยา ปั้นบัวเชิงผนังด้านนอกโดยรอบพระระเบียง บานประตูทางเข้าซึ่งลงรักปิดทองนั้น ได้ปิดทองใหม่ทุกบาน พื้นพระระเบียงภายใน ทุบพื้นเก่าออกหมด แล้วเทคอนกรีตเสริมเหล็ก ปูด้วยกระเบื้องดินเผาไม่เคลือบขนาด ๘x๘ นิ้ว แล้วลงขี้ผึ้งขัดมัน ฐานพระพุทธรูปใช้ก่ออิฐและฉาบปูน พื้นลานระหว่างพระระเบียงและองค์เจดีย์พระบรมธาตุ เดิมปูด้วยกระเบื้องซีเมนต์ ก็ได้รื้อออกเปลี่ยนใหม่เป็นกระเบื้องดินเผาทั้งหมด นอกจากนี้ ยังได้ทำรางน้ำและท่อระบายน้ำใหม่ด้วย ส่วนยอดเจดีย์ ๔ องค์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ลานทั้งสี่มุมพระบรมธาตุ ได้ซ่อมเฉพาะส่วนที่หักหายไปให้สมบูรณ์ โดยมิได้ฉาบปูนทับ หรือทาสีองค์เจดีย์ใหม่แต่อย่างใด

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้บูรณะอีกครั้งหนึ่ง ส่วนเจดีย์๔ ยอด ได้บูรณะเสร็จเรียบร้อยแล้ว

พระวิหารหลวง

พระวิหารหลวง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกขององค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา สร้างยื่นล้ำเข้าไปในพระวิหารคด ในพระวิหารหลวงมีพระพุทธรูปใหญ่น้อยหลายองค์ การบูรณะพระวิหารหลวงนั้น ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยท่านเจ้าคุณพระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ โดยได้เปลี่ยนเครื่องไม้ต่าง ๆ ใหม่หมด หลังคา ๒ ชั้น มีช่อฟ้า นาคสะดุ้ง มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ที่หน้าบันสลักลายดอกไม้เทศ พื้นประดับด้วยกระจกสี ตามลวดลายปิดทองคำเปลว ฝาผนังใช้โบกปูนใหม่ทั้งหมด ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ พระราชชัยกวี[๑]

---

[๑] สุดท้ายดำรงสมณศักดิ์เป็น พระธรรมโกศาจารย์

(พุทธทาสภิกขุ) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุไชยา เป็นประธานในการบูรณะพระวิหารหลวง โดยรื้อพระวิหารหลังเก่าที่ชำรุดออก คงไว้แต่พระพุทธรูปและฝาผนังด้านหลังพระพุทธรูป ส่วนหน้าบันของเดิมนั้นได้นำไปแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ศาลานีลวัฒนานนท์ พระวิหารหลวงที่สร้างขึ้นใหม่นี้ ได้เสริมฝาผนังให้สูงขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย ท้ายพระวิหารหลวงด้านตะวันตก เดิมเป็นห้องลับแล ได้ตัดออก เพื่อเป็นที่นมัสการพระบรมธาตุ แต่เนื่องจากเวลาฝนตกฝนจะสาดทางวัดจึงปล่อยไว้เป็นห้องโถง เมื่อครั้งพระครูโสภณเจตสิการาม (เอี่ยม นามธมฺโม) ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ของวัดขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ก็ได้ใช้พระวิหารหลวงนี้เป็นสถานที่แสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ปัจจุบันใช้เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและประชุมคณะสงฆ์ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้บูรณะอีกครั้งหนึ่ง

พระอุโบสถ

พระอุโบสถตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกขององค์เจดีย์พระบรมธาตุนอกกำแพงพระวิหารคดเริ่มสร้างประมาณ พ.ศ. ๑๓๓๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ประมาณ พ.ศ. ๑๓๓๕ เขตพัทธสีมา กว้าง ๑๓.๑๕ เมตร ยาว ๑๘.๘๐ เมตร แต่เดิมนั้น มีใบพัทธสีมาเพียงใบเดียว เรียงรายรอบพระอุโบสถ จนถึงสมัยพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทแบบลังกาได้แผ่เข้ามาในประเทศไทย ประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ พระสงฆ์ลังกาได้ทำพิธีผูกพัทธสีมาซ้ำลงในที่เดิมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้พระพุทธศาสนาบริสุทธิ์มีความมั่นคง และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น วัดที่ได้ผูกพัทธสีมาซ้ำแล้ว จึงให้ปักใบพัทธสีมาเพิ่มขึ้นเป็นคู่แฝด โดยมากมักจะเป็นพระอารามหลวง ด้วยเหตุนี้ วัดพระบรมธาตุไชยา จึงมีใบพัทธสีมา ๒ ใบ ดังปรากฏเห็นอยู่ในปัจจุบัน หลังจากท่านเจ้าคุณพระชยาภิวัฒน์

ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุและพระวิหารคดแล้ว ทางวัดได้ทำการบูรณะซ่อมแซมอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวัดพระบรมธาตุไชยาได้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงแล้ว

พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้บูรณะอีกครั้งหนึ่ง

พระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งผิดกับพระอุโบสถอื่น ๆ ที่นิยมหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าเมื่อกราบไว้พระประธานในพระอุโบสถแล้ว ก็จะเป็นการกราบไหว้พระบรมสารีริกธาตุ ที่บรรจุในเจดีย์พระบรมธาตุด้านหลังไปด้วยพร้อม ๆ กัน

พระพุทธรูปศิลาทรายแดง ๓ องค์

พระพุทธรูปศิลาทรายแดง ๓ องค์ ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง บนลานภายในกำแพงแก้ว ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยอยุธยา โดยฝีมือสกุลช่างไชยา อาสน์เป็นของทำใหม่โดยยกให้สูงขึ้น

เดิมบริเวณที่ตั้งของพระพุทธรูปศิลาทรายแดงนี้ คงจะเป็นวิหารแต่ชำรุดทรุดโทรมมาเป็นเวลาหลายปี ด้วยเหตุจากภัยธรรมชาติและภัยสงคราม จนวิหารดังกล่าวไม่มีอะไรเหลืออีกเลยนอกจากพระพุทธรูป ๓ องค์ (เศียรหัก ๒ องค์) ต่อมา ท่านเจ้าคุณพระชยาภิวัฒน์ (หนู) กับพระวินัยธรรมยวด สุริโย ได้ร่วมกันบูรณะพระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์นั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ แล้วเสร็จบริบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เดิมเป็นวิหารเขียน

รูปปั้นพระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส)

พระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) มีพระราชทินนามเต็มว่า พระชยาภิวัฒน์สุภัทรสังฆปาโมกข์ ชาวบ้านบางมะเดื่อ ตำบลบางมะเดื่อ อำเภอพุนพิน (แม่น้ำพุมดวง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี เคยแสดงตลกหลวงหน้าพระที่นั่ง ในสมัยพุทธเจ้าหลวง ได้อุปสมบทตั้งแต่อายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์

ท่านได้ปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้าอันเป็นหลักฐานมั่นคงเป็นอันมาก โดยเฉพาะการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ อันเป็นการบูรณะครั้งใหญ่สิ่งสำคัญที่ได้กระทำคือ เจดีย์พระบรมธาตุไชยา พระระเบียงพระวิหารคด หรือระเบียงพระเวียนพระวิหารหลวง พระเจดีย์ครอบพระพุทธรูปศิลาทรายแดงขนาดใหญ่องค์หนึ่ง ซึ่งอยู่นอกพระวิหารคดทางตะวันออก และพระพุทธรูปศิลาทรายแดง ๓ องค์ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ (ร.ศ. ๑๑๕-๑๒๙) รวมเวลา ๑๔ ปีเศษ

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จพระราชดำเนินประพาสมณฑลปักษ์ใต้ ใน พ.ศ. ๒๔๕๙ พระองค์ได้เสด็จมานมัสการพระบรมธาตุไชยา ทรงโปรดให้พระชยาภิวัฒน์เจ้าคณะเมืองไชยา และพระฐานานุกรม พระเปรียญ เจริญชัยมงคลคาถา หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประทานพระบรมราโชวาทแก่พสกนิกรที่เข้าเฝ้าในครั้งนั้นแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระชยาภิวัฒน์ถวายน้ำพระพุทธมนต์ที่ฝ่าพระหัตถ์และประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่แถวลูกเสือป่าที่คอยรับเสด็จตั้งแต่หัวแถวจนถึงปลายแถว ท่านได้ปกครองคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเวลา ๔๐ ปี ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๗๓

จึงขอลาออกจากตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด เพราะชราภาพ และถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ อายุได้ ๘๖ ปี พรรษา ๖๖ ด้วยเหตุที่พระชยาภิวัฒน์ ได้ปฏิบัติศาสนกิจ โดยเฉพาะงานที่สำคัญในชีวิตของท่าน คือการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุไชยา ซึ่งชำรุดทรุดโทรมมาแต่ก่อนให้กลับคืนดี จนเป็นสง่าราศีเป็นที่รู้จักของชนชั้นหลังตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

ดังนั้น รูปปั้นของพระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) ซึ่งหล่อด้วยทองเหลือง ประดิษฐานอยู่ในมณฑปภายในพระวิหารคด ปรากฏเป็นที่สักการะเคารพของอนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ได้ริเริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยพระครูโสภณเจตสิการาม (เอี่ยม นามธมฺโม) อดีตเจ้าคณะอำเภอไชยา ได้รวบรวมศิลปโบราณวัตถุมาเก็บรักษาไว้ในพระอุโบสถ พระวิหารหลวง และพระระเบียง ต่อมากรมศิลปากร ได้พิจารณารับเป็นสาขาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรียกชื่อในขณะนั้นว่า “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี” (วัดพระบรมธาตุไชยา) โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดย่อม ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๙๓ พระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุไชยา เป็นผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยาได้เริ่มสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนแบบไทยประยุกต์ อาคารใหม่หลังแรก เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ขึ้นเป็นหลังที่สอง ด้านทิศเหนือ ใหญ่กว่าหลังแรก สร้างด้วยเงินงบประมาณของกรมศิลปากร และเงินงบประมาณการจร ซึ่ง พ.ต.อ.พัฒน์ นิลวัฒนานนท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้

จัดหา อาคารหลังนี้ต่อมาได้มีชื่อว่า ศาลานิลวัฒนานนท์ ต่อมาเมื่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ประกอบกับพระวิหารหลวงชำรุดทรุดโทรม และทางวัดจะรื้อสร้างใหม่ จึงได้ย้ายศิลปวัตถุทั้งหมดจากพระวิหารหลวง นำไปเก็บและตั้งแสดงในอาคารพิพิธภัณฑ์ที่สร้างใหม่ เมื่อวันที่ ๒๘-๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ กิจการพิพิธภัณฑ์ได้เจริญก้าวหน้าตามลำดับมา ประจวบกับในวาระสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี กรมศิลปากรเห็นเป็นโอกาสเหมาะสมที่จะปรับปรุงกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นมาตรฐานสากล จึงก่อสร้างเพิ่มเติมตัวอาคารขึ้นอีกหลังหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๕ รวมเป็นอาคาร ๓ หลัง และปรับปรุงการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุโดยใช้สิ่งที่มีอยู่เดิม ตลอดจนที่ได้บริจาคและได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี งานทั้งปวงนี้ได้สำเร็จเรียบร้อยลงแล้ว จึงได้ประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา เมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยานี้ ตั้งอยู่นอกกำแพงแก้ว ด้านทิศตะวันออกภายในบริเวณวัดพระบรมธาตุไชยา

พระมหากษัตริย์กับวัดพระบรมธาตุไชยา

วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นพระอารามหลวง ที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้เสด็จพระราชดำเนินและเดินทางมานมัสการพระบรมธาตุไชยาเสมอมา มีดังนี้ คือ :-

๑. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมณฑลปักษ์ใต้ พ.ศ. ๒๔๕๘ ในการนี้ ได้เสด็จไปทรงนมัสการพระบรมธาตุไชยา เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ และได้ทรงพระราชอุทิศเงิน ๑,๐๐๐ บาท สำหรับการรักษาและปฏิสังขรณ์วัดพระบรมธาตุไชยา

๒. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จตรวจการมณฑลปักษ์ใต้ พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้เสด็จมานมัสการพระบรมธาตุไชยา ทรงถวายเครื่องสักการะพระบรมธาตุไชยา แล้วทรงพระดำเนินประทักษิณพระธาตุ ๓ รอบ แล้วเสด็จกลับ

๓. สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จมานมัสการพระบรมธาตุไชยา ทรงทอดพระเนตรเห็น **"พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์"** อันเป็นประติมากรรมชิ้นเอก ซึ่งอยู่ที่สนามหญ้าใต้ต้นโพธิ์นอกกำแพง จึงเสด็จลงจากหลังช้าง โดยที่ช้างไม่ทันทรุดตัวลงอย่างเรียบร้อย แล้วทรงไปอุ้มรูปพระโพธิสัตว์นั้นขึ้นมาด้วยพระองค์เอง แล้วได้นำเข้าไปกรุงเทพฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ

๔. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา และประทักษิณเวียนเทียน ณ วัดพระบรมธาตุไชยา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ในการเสด็จครั้งนี้ ทางวัดได้สร้างศาลาที่ประทับเป็นอาคารถาวร ๑ หลัง อยู่มุมกำแพงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ เสร็จเรียบร้อยแล้ว

๕. สมเด็จพระภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี เสด็จถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒

๖. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดราชบพิธ เสด็จมานมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

๗. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงยกสุวรรณฉัตรพระบรมธาตุไชยา ทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา และทรงพระราชทานธงลูกเสือชาวบ้าน เมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕

๘. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

๙. สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

๑๐. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา พ.ศ. ๒๕๓๓

๑๑. สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

๑๒. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

๑๓. วัดพระบรมธาตุไชยา จัดการบำเพ็ญพระราชกุศล สตมวาร ถวายแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่พระวิหารหลวง วัดพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี (นายประยูร พรหมพันธุ์) เป็นประธาน

๑๔. วัดพระบรมธาตุไชยา ได้จัดอุปสมบทพระภิกษุ ๒๗ รูป ณ พระอุโบสถวัดพระบรมธาตุไชยา ถวายพระราชกุศลแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙

๑๕. วัดพระบรมธาตุไชยา และคณะอำเภอไชยา ได้จัดพระราชพิธีในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่หน้าพระวิหารหลวง วัดพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙

๑๖. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐

๑๗. สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

งานปกครอง

ลำดับเจ้าอาวาส

เนื่องด้วยวัดพระบรมธาตุไชยา เดิมเป็นวัดราษฎร์ และถูกทอดทิ้งให้รกร้างมาเป็นเวลานาน ไม่สามารถสืบหาลำดับเจ้าอาวาสได้แน่นอน เพียงแต่ได้ยินคำบอกเล่าว่า ก่อนที่พระชยาภิวัฒน์ (หนู ติสฺโส) มาทำการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ นั้น มีลำดับเจ้าอาวาสดังนี้ คือ :-

๑. พระอธิการดำ หรือพ่อท่านดำ

๒. พระอธิการชู หรือพ่อท่านชู

๓. พระอธิการเจิง หรือพ่อท่านเจิง

๔. พระวินัยธรรมยวด สุริโย

๕. พระมหาเคลื่อน อนุภาโส ป.ธ.๓

๖. พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) ป.ธ.๓
(พุทธทาสภิกขุ) พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๓๖

๗. พระราชสุธรรมเมธี (สังข์ ภูริปญฺโญ ป.ธ.๙)
พ.ศ. ๒๕๓๖ - ปัจจุบัน

การปกครองนั้น เป็นไปตามพระธรรมวินัย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กติกาสงฆ์ และด้วยความสามัคคีธรรม

งานการศึกษา

วัดพระบรมธาตุไชยา มีการศึกษาทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี แผนกนักธรรมเปิดสอนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ มีทั้งชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก นักเรียนหลายวัดที่มาเรียน

ส่วนแผนกบาลี เปิดเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑* ฝ่ายวิปัสสนาธุระได้เปิดสอนวิปัสสนากรรมฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นต้นมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้เปิดสอนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนวัดพระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัด เป็นโรงเรียนสอนชั้นเด็กเล็กถึงชั้นประถมปีที่ ๖ แรกเปิดเรียนเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๖ โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่เรียน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้ย้ายไปสอนที่ทำเนียบ และถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ จึงได้มีอาคารเรียนแบบ ค. ชั้นเดียว ๑ หลัง ปัจจุบันมีอาคารเรียนแบบ ค. รวม ๓ หลัง ในบริเวณอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดพระบรมธาตุไชยาต่อมา

งานเผยแผ่

ประเพณีทำบุญปีใหม่ กลางวันเวลาเช้า มีการทำบุญตักบาตรและอวยพรปีใหม่ ในบริเวณเขตพุทธาวาส กลางคืนพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ และเจริญชัยมงคลคาถา มีการแสดงธรรม ฟังธรรม สนทนาธรรม พุทธศาสนิกชนมาร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก

ประเพณีทำบุญวันวิสาขบูชา วันอัฏฐมีบูชา และวันมาฆบูชา เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ เพราะเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ กระทำขึ้นโดยมีพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งบรรจุอยู่ในองค์เจดีย์พระบรมธาตุเป็นประธาน โดยมีการทำวัตรสวดมนต์ แสดงพระธรรมเทศนา ฟังธรรม สนทนาธรรม ทั้งกลางวันและกลางคืน พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสยิ่ง

---

* โดยพระราชสุธรรมเมธี ในสมัยเป็นพระมหาสังข์ ภูริปญฺโญ ป.ธ.๕ เป็นครูสอนจนถึงปัจจุบันนี้

ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ เวลากลางวัน พุทธศาสนิกชนนำดอกไม้ธูปเทียนมาถวายแก่พระภิกษุสามเณร และข้าวตอกมาถวายวัด วันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ พระภิกษุสามเณรในอำเภอไชยาทั้งหมด มาประชุมพร้อมกันทำวัตรนมัสการพระบรมธาตุไชยา แล้วเข้าประชุมในพระวิหารหลวง เพื่อทำวัตรพระเถระผู้ใหญ่ และมีการประชุมประจำปีโดยพร้อมเพรียงกัน

พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นต้นมาถึงปัจจุบันนี้ ได้บรรยายธรรม ทางสถานีวิทยุ ส.ว.พ. สุราษฎร์ธานี ทุกวันจันทร์ ถึงวันอาทิตย์ เวลา ๐๕.๐๐-๐๕.๓๐

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้จัดตั้งหอกระจายข่าว ที่วัดพระบรมธาตุไชยา เพื่อเผยแผ่ธรรมะ สารคดี วรรณคดี ทางพระพุทธศาสนา ในภาคเช้าและภาคค่ำ วันเสาร์วันอาทิตย์ เพิ่มเวลากลางวันด้วย

กิจกรรมการเผยแผ่ มีการเทศน์ การปาฐกถาธรรม เป็นต้น ภายในวัดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และต่างจังหวัด ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือธรรมะ สารคดี วรรณคดี เช่น หนังสือประวัติวัดพระบรมธาตุไชยา พระพุทธคุณกถา ติรตนกถา สัมโพชฌงคกถา ธรรมโอสถ พระพุทธวงศ์ พุทธสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล พระพุทธศาสนาประดิษฐานในประเทศไทย พระพุทธศาสนาในประเทศไทย พระพุทธศาสนาประดิษฐานในประเทศศรีลังกา โดยสังเขป พิธีงานศพและงานพระราชทานเพลิงศพ คาถาพันมหาชาติ สุภาษิตสำนวนไทย คำฉันท์และคำกาพย์ และหนังสืออื่น ๆ อีก จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และต่างจังหวัดทั่วประเทศไทย และจัดถวายแก่คณะพระราชภัฏที่เข้าอบรมก่อนรับวุฒิบัตรเป็นประจำทุกปี

ประเพณีทำบุญวันสารทเดือน ๑๐ ถือเป็นประเพณีประจำปี

ที่ชาวบ้านมาชุมนุมกันทำบุญที่วัดเป็นจำนวนมาก เพื่ออุทิศส่วนกุศลผลบุญให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีทำบุญออกพรรษา ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลาเช้า มีการทำบุญตักบาตร เรียกว่า ตักบาตรเทโวโรหณะ หรือตักบาตรดาวดึงส์ แล้วมีพิธีแห่พระหรือชักพระ ชาวบ้านเรียกว่าลากพระจากวัดพระบรมธาตุไชยา ไปสมโภชร่วมกับวัดพระประสพ ณ ที่ว่าการอำเภอไชยา ในขบวนแห่ มีการแสดงของนักเรียน การแสดงจำอวดต่าง ๆ ของชาวบ้าน การสมโภชมีขึ้น ๒-๓ คืน แล้วจึงแห่พระกลับ

ประเพณีเทศน์มหาชาติ หรือเทศนาเรื่องพระเวสสันดรชาดก ทางวัดจัดให้มีขึ้นในฤดูแล้ง ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน วันใดวันหนึ่ง ซึ่งโดยมากตรงกับวันธรรมสวนะอันเป็นประเพณีของชาวไชยามาแต่โบราณ

ประเพณีของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีกับเจดีย์พระบรมธาตุไชยา โดยกำหนดวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปี คณะสงฆ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปนมัสการพระบรมธาตุไชยา และได้ถือเป็นระเบียบมาจนถึงปัจจุบันนี้ และถือเป็นธรรมเนียมว่า พระสังฆาธิการที่ได้รับพระราชทานแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ใหม่ จะต้องไปถวายนมัสการพระบรมธาตุไชยาเป็นกรณีพิเศษ

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบลเวียง ซึ่งมีการอบรมอยู่เสมอ วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชนตามหัวข้อการอบรม คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม

งานสาธารณูปการ

ทางวัดพระบรมธาตุไชยา ได้สร้างกุฏิใหม่ เปลี่ยนกุฏิเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมตามลำดับ สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างหอสมุดประจำวัด เป็นอาคารถาวรและอุปกรณ์ที่จำเป็น สร้างหอฉัน สร้างศาลาการเปรียญแทนหลังเก่าที่ต้องรื้อออก เนื่องจากการสร้างกำแพงแก้วล้อมเขตพุทธาวาสดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ศาลาการเปรียญหลังนี้สร้างให้เป็นศาลาอเนกประสงค์ เป็นสถานที่สำหรับเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนและประกอบกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนเป็นที่พักอาศัยของสาธุชนต่างบ้านต่างเมือง ที่เดินทางมานมัสการพระบรมธาตุไชยา เรียกศาลาหลังนี้ว่าศาลา ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ ได้สร้างศาลาบูรพาจารย์ขึ้นอีก ๒ หลัง

พระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน ในการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด กรณีที่จะทำการบูรณปฏิสังขรณ์ ถ้าเป็นวัตถุสำคัญภายในเขตพุทธาวาส เช่นองค์เจดีย์พระบรมธาตุไชยาเป็นต้น ทางวัดจะต้องแจ้งให้กรมศิลปากรทราบ เพื่อทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ต่อไป ส่วนในเขตสังฆาวาส การก่อสร้างหรือการซ่อมแซมเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางวัดจัดการบูรณะเสียเอง หรือมีช่างผู้ชำนาญจัดการก่อสร้างและซ่อมแซมให้ ดังนี้ ฯ

การพัฒนาวัด พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

๑. ในเขตพุทธาวาส ได้ทำฝาปิดท่อระบายน้ำด้านในกำแพงแก้วทั้งสี่ด้าน บูรณะพระอุโบสถ โดยการเปลี่ยนกระเบื้องหลังคา ปูพื้นด้วยกระเบื้องหินอ่อนและฝาผนัง บูรณะอาสน์พระประธาน และลงรักปิดทอง เป็นคณะกรรมการตรวจการจ้างงานปรับปรุงซ่อมแซมพระวิหาร

หลวง พระเจดีย์ พระวิหารคด หรือระเบียงพระเวียน และส่วนประกอบอื่น ๆ มีเจดีย์เล็กในบริเวณพระวิหารคด ตลอดถึงพลับพลาที่ประทับและกำแพงแก้ว ได้จัดการลงรักปิดทองพระพุทธรูปที่พระวิหารคดและเจดีย์ในพระอุโบสถ พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๑ รวม ๑๐๐ องค์ ตลอดถึงทำความสะอาดในบริเวณกำแพงให้มีความสะอาดอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสแก่สาธุชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่เดินทางมานมัสการพระบรมธาตุไชยาและชมวัตถุโบราณสถาน เป็นต้น

๒. เขตสังฆาวาส การบูรณะกุฏิ ๑๐ หลัง หอฉัน ๑ หลัง ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง โรงเรียนพระปริยัติธรรม ๑ หลัง สร้างกุฏิ ๑๐ หลัง ศาลาอเนกประสงค์ (ศาลา ๕๐ ปี) ๑ หลัง โรงรถยนต์ ๑ หลัง โรงเก็บสิ่งของ ๑ หลัง หอระฆัง หอกลอง และกำแพงวัดด้านหน้าวัด สร้างสะพานข้ามคลองหลังวัด ๒ แห่ง ทำท่อระบายน้ำ ๑ แห่ง ห้องสุขา ๑๐ ห้อง ถมดินที่หน้าวัดและภายในวัด ทำถนนลาดยางจากประตูวัดถึงเขตสังฆาวาส ๑ สาย ทำถนนคอนกรีตเสริมเหล็กรอบกำแพงแก้วและภายในวัด ทำถนนลาดยางจากประตูวัดถึงเขตสังฆาวาส ๑ สาย ทำถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก รอบกำแพงแก้วและภายในวัด ตลอดถึงประตูวัดอีกด้านหนึ่ง ขุดลอกคลองด้านทิศใต้และทิศตะวันตกของวัด เพื่อนำดินมาทำเป็นคันกั้นน้ำมิให้ไหลเข้ามาสู่บริเวณวัด สร้างเครื่องสูบน้ำเพื่อระบายน้ำออกจากบริเวณกำแพงแก้วและบริเวณภายในวัด ได้เจาะบ่อบาดาลเพื่อทำเป็นประปาประจำหมู่บ้าน จัดปลูกต้นไม้ยืนต้น มีต้นกากะทิง ต้นสาละ เป็นต้น และสร้างสวนยาสมุนไพร เขียนภาษิตติดไว้ที่ต้นไม้ เพื่อเป็นอุทยานแห่งการศึกษา พร้อมกันนี้ ทางวัดยังได้จัดทำป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ เอาไว้อย่างละเอียดอีกด้วย.

❖ ❖ ❖

หน้าวัด ทิศตะวันออก

พระอุโบสถ พระบรมธาตุ และพระวิหารหลวง